

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในพระพุทธศาสนา วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญอย่างยิ่ง พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดจะต้องเป็นผู้มีความรู้ดี ความสามารถดี และความประพฤติดี ในการเป็นศาสนทายาทที่จะสืบต่อพระพุทธศาสนา วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนในหลายด้าน โดยเฉพาะในด้านการเป็นแหล่งบุญแห่งศรัทธาและแหล่งเผยแผ่พุทธธรรม บทบาทของวัดจึงมีความหลากหลายและสำคัญที่จะเชื่อมโยงร้อยเรียงพุทธบริษัทเข้าด้วยกันได้ดี ศักยภาพของพระสงฆ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นนวัตน์บุญให้กับพุทธศาสนิกชน เจ้าอาวาสหรือผู้นำของวัดจึงมีความสำคัญอย่างมากที่จะให้ทั้งการศึกษาทั้งการปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่ที่มีความหลากหลายอย่างมาก ยิ่งทำให้ยากที่จะทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเข้าใจเข้าถึง การเพิ่มศักยภาพของพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะหรือผู้นำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

การทำหน้าที่ของผู้นำของวัดจึงต้องทำหน้าที่ทั้งสั่งสอน แนะนำ เผยแผ่ธรรมะให้กับพระภิกษุ สามเณร และชาวพุทธให้เข้าใจธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระผู้นำจึงสำคัญที่จะทำให้การทำหน้าที่นั้นสมบูรณ์ตามรอยพระพุทธบาท ดังที่ตรัสไว้เป็นหลักว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก”^๑

ในปัจจุบัน พระพุทธศาสนายังคงมีบทบาทในสังคมไทย ที่มีความหลากหลายทางการนับถือด้านศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษาอย่างมาก บทบาทที่ว่านั่นคือ การเผยแผ่พุทธธรรมและการปฏิบัติธรรม ในด้านการศึกษาและการเผยแผ่นั้นมีบทบาทในกรอบที่ชัดเจนอยู่แล้ว โดยเฉพาะการศึกษาในระบบการศึกษาของคณะสงฆ์และการศึกษาที่จัดโดยรัฐ ซึ่งสามารถที่จะศึกษาได้ตามอัธยาศัย ส่วนในด้านการปฏิบัตินั้น บทบาทด้านนี้ยังคงเป็นสิ่งสำคัญของพระสงฆ์หรือวัด แต่ก็เริ่มจะพร่าเลือนลงไปทุกที เนื่องจากปัจจุบันกระแสการปฏิบัติธรรมมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกจากพระภิกษุจะทำหน้าที่ได้แล้ว บทบาทนี้อุปาสกอุบาสิกาก็ถือปฏิบัติอย่างเข้มงวดจนประสบความสำเร็จระดับหนึ่งก็สามารถที่จะทำหน้าที่ได้ ซึ่งพบเห็นได้ในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น การปฏิบัติที่เคยอยู่ในวัดก็เริ่มที่จะพร่าเลือนเพราะขาดการปฏิบัติอย่างเอาใจใส่และศักยภาพของผู้นำของวัดเอง และกระแสดังกล่าวก็ยิ่งทำให้บทบาทตรงนี้ดูยิ่งลดลงอย่างมาก มีคฤหัสถ์ที่สอนกรรมฐานเก่งสามารถสอนได้ทั้งในวัดและนอกวัด โดยเฉพาะสถานที่สะดวกเหมาะสมกับจริต (สัปปายะ) จึงมีผู้สนใจหลงไหลเข้าไปสู่สถานปฏิบัติธรรมที่มีผู้ที่เป็นเจ้าของหรือผู้เป็นวิปัสสนาจารย์ที่สอนกรรมฐานได้ก้น้อยอย่างมาก

^๑วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในสังคมไทยในปัจจุบัน ได้แบ่งเป็นหลายรูปแบบที่เป็นกระแสหลักมีเพียง ๕ รูปแบบ^๒ ที่มีผู้นิยมเข้าไปปฏิบัติเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะสายพองยุบนั้นมีสืบต่อมาจากประเทศพม่า ครั้งเมื่อสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาก อาสภเถร) ได้ส่งพระธรรมธีรราชมหาวิทยาลัย (โชดก ญาณสิริ) ไปสืบต่อการปฏิบัติธรรมจากประเทศพม่าแล้วกลับมาตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมตามแนวทางสติปัฏฐาน ๔ ที่วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพมหานคร ซึ่งรู้จักในชื่อเรียกว่า สายพอง-ยุบ^๓ อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติธรรมที่ถือได้ว่าเป็นกระแสหลักนั้น ยึดตามแนวทางของสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานเป็นหลัก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “วิจนะ ถ้าเช่นนั้นเธอจงเจริญธรรม ๒ ประการ คือ (๑) สมถะ (๒) วิปัสสนา ให้ยิ่งขึ้นไปเถิด ธรรม ๒ ประการ คือ (๑) สมถะ (๒) วิปัสสนา ซึ่งเธอเจริญให้ยิ่งขึ้นไปแล้ว จักเป็นไปเพื่อรู้แจ้งธรรมธาตุหลายประการ”^๔ หากพิจารณาตามพุทธพจน์นี้เท่านั้น ก็จะได้หลักการ ๒ อย่าง คือ แนวสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานเป็นหลักปฏิบัติ

หลักการของสมถกรรมฐานนั้นจะยึดตามแนวปฏิบัติ ๔๐ วิธีการหรือเรียกว่าอรรถกถากรรมฐาน ๔๐ อย่างก็ได้^๕ การปฏิบัติตามแนวทางวิปัสสนากรรมฐานนั้นจะยึดตามหลักของมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นหลักดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้อย่างชัดเจนในสติปัฏฐานสูตร ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอริยธรรม เพื่อให้แจ้งนิพพาน หนทางนี้คือสติปัฏฐาน ๔ ประการ”^๖ จากพุทธพจน์นี้จะเห็นได้ว่าแม้การปฏิบัติธรรมตามแนวทางนี้จะไม่อาจบรรลุธรรมขั้นสูงสุดขึ้นไปได้ ก็สามารถแก้ไขปัญหาค้นฐานของชีวิตมนุษย์ได้ เช่น ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาความเครียด ปัญหาการฆ่าตัวตาย ปัญหาการติดสารเสพติด ปัญหาครอบครัว หรือปัญหาด้านการปกครอง เป็นต้น เพราะมีความรู้ความเข้าใจหรือเกิดความตื่นรู้เท่าทันกับปัจจุบันขณะของชีวิต กล่าวคือรู้เท่าเอาไว่กัน รู้ทันเอาไว่แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของมนุษย์ที่มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

พระพุทธองค์ทรงสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ พระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ก็สำเร็จประโยชน์ได้ แม้จะไม่ใช้ทุกรูปก็ตาม พอจะมองเห็นได้ว่ามีจำนวนเพียงน้อยนิดเท่านั้น ความเป็นผู้สมบูรณ์พร้อมทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ (วิชชาจะระณะสัมปันโน) ของพระพุทธองค์ จึงหาผู้ทัดเทียมได้ยาก ทรงเป็นพระศาสดาเอกของโลกอย่างแท้จริง แต่เมื่อภาระในด้านการสั่งสอนน้อยลงในความรับผิดชอบของเจ้าอาวาส การเป็นแบบอย่างที่ดีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

^๒ดร.ภทรนธิ วิสุทธิศักดิ์, “รูปแบบผสมผสานการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^๓พระธรรมธีรราชมหาวิทยาลัย (โชดก ญาณสิริ) รจนา, **คำบรรยายวิปัสสนากรรมฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์พันธ์ตั้ง, ๒๕๕๐), หน้า (๑๔-๑๕).

^๔ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๙๗/๑๙๕, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๙๗/๒๓๕.

^๕พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาก อาสภเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๖, (Taiwan : The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๙. และพระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล) และคณะ, **คู่มือการศึกษาสัมมาปฏิบัติไตรสิกขา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (ราชบุรี : ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๙๐-๙๒.

^๖ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๗๓/๒๔๘, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑., **ดูรายละเอียดใน พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร, ป.ธ.๙), วิปัสสนาที่ปณี**, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑-๖๕.

เพราะทำให้เจ้าอาวาสมีภาวะผู้นำที่จะทำให้มีผู้ศรัทธาปฏิบัติตาม ความประพฤติปฏิบัติจึงเป็นวิธีการหนึ่งในการฝึกฝนฝึกหัดขัดเกลาพระภิกษุสามเณรได้อย่างดีเยี่ยม เป็นวิธีการที่สามารถดำเนินตามรอยพระพุทธองค์ได้

คณะสงฆ์ภาค ๑๐ ได้จัดการฝึกอบรมเจ้าคณะพระสังฆาธิการหลายระดับเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการอบรมสั่งสอนพระสงฆ์ในปกครองของตนเอง ตามนโยบายของมหาเถรสมาคมที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๓๕) คือ ฝ่ายการปกครอง ฝ่ายศาสนศึกษา ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฝ่ายสาธารณูปการ และฝ่ายสาธารณสงเคราะห์^๗ ในด้านอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะระดับปกครองแล้วจะเห็นว่า มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้จริงในด้านการปกครองดูแลพระสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยงดงาม ดังนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- (๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- (๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- (๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม^๘

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองมาตรา (๓๗, ๓๘) นั้นให้อำนาจหน้าที่ในการปกครองพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัดอย่างเต็มที่ เมื่อเกิดปัญหาภายในวัด เจ้าอาวาสมีสิทธิและอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจที่ต้องตั้งอยู่โดยธรรมโดยความถูกต้อง การบริหารปกครองภายในวัดจึงไม่ใช่เรื่องง่ายด้ายที่เจ้าอาวาสทุกรูปจะสามารถพัฒนาพระสงฆ์ในปกครองได้ดี ข้อนี้สังเกตได้จากการที่มีวัดที่มักเกิดปัญหาภายในวัดอยู่เสมอ ซึ่งทำให้กระทบถึงภาพลักษณ์ของพระสงฆ์อย่างยิ่งที่มักจะถูกมองว่าย่อหย่อนขาดศักยภาพในการบริหารจัดการ คณะสงฆ์จังหวัดศรีสะเกษก็เช่นเดียวกัน

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดใหญ่ตามสถิติแล้วมีถึง ๒๒ อำเภอ มีวัดทั้งหมด ๑,๑๓๙ วัด มีเจ้าอาวาสจำนวน ๑,๑๓๙ รูป และมีพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลขึ้นไปจำนวน ๒๑๒ รูป พระสงฆ์จึงเป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นที่พักพิงด้านอื่นๆ สำหรับชาวพุทธทุกระดับ หากพระสงฆ์ห่าง

^๗ ประไพพรรณ ผ่องสวัสดิ์ รวบรวมและเรียบเรียง, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓. สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ รวบรวมและเรียบเรียง, **กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, มปป.), หน้า ๑๗. พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์), **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๙.

เห็นจากการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามพระธรรมวินัย จักก่อให้เกิดปัญหาติดตามมาหลาย ๆ ด้านเช่น ความเชื่อมั่นศรัทธา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การฝึกจิตภาวนาและกระทบต่อการปกครอง คณะสงฆ์ นอกจากนั้น ความประพฤติด้อยหย่อนของพระสงฆ์ ก็จะทำให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม คือ คณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เช่น ข้าราชการบางรูปประพฤติไม่เหมาะสมแก่สมณวิสัยซึ่งปรากฏให้เห็นอยู่เป็นประจำ เป็นต้น

คณะสงฆ์จังหวัดศรีสะเกษจัดอยู่ภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐ อันประกอบด้วย ๖ จังหวัด คือ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ นครพนม ยโสธร มุกดาหาร และอำนาจเจริญ ในด้านการเผยแผ่และการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๐^๙ นี้ ได้กำหนดให้มีโครงการฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ มาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๗ ถึงปัจจุบัน รวม ๑๒ รุ่น ๆ ละ ๑๕๐-๒๐๐ รูป ซึ่งพระสงฆ์ที่ผ่านการฝึกอบรมเป็นพระวิปัสสนาจารย์ส่วนมากเป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสขึ้นไป และมีจำนวนไม่น้อยเป็นเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดตามมติมหาเถรสมาคม และตามประกาศคณะสงฆ์จังหวัด แต่ในกรณีนี้ ผู้วิจัยมีความต้องการจะศึกษาวิจัยรูปแบบการใช้วิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษเป็นหลัก

ตามที่คณะของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ) ได้ย้ำให้เห็นว่า วิปัสสนากรรมฐานนั้นสามารถนำมาช่วยพัฒนาการคณะสงฆ์ได้หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านกำลังใจ ด้านความรู้ และด้านนำคนเข้าวัด ดังได้กล่าวไว้ว่า ผู้ที่ไม่เคยเข้าวัด ไม่เคยปฏิบัติกรรมฐานมาเลยครั้งได้ยินกิตติศัพท์แล้วมาเข้าปฏิบัติลองดูจะทำให้ผู้นั้นได้รับความสุขใจเป็นพิเศษ และเป็นเหตุให้ผู้นั้นมีใจเลื่อมใสแต่ในทานกุศล ศีลกุศล ภาวนากุศลอยู่เสมอ เมื่อถึงวันธัมมัสสวนะแล้วโดยมากก็ไปวัด ทำวัตรเช้า สมาทานศีล ฟังเทศน์ เรียนธรรม เจริญกรรมฐานแล้วจึงจะกลับบ้าน บางคนถ้ามีที่พักก็ค้างอยู่ที่วัดทำกรรมฐานเป็นการปฏิบัติบูชาตลอดคืนก็มี ถ้ากรรมฐานมีขึ้นภายในวัดใดวัดนั้น จะมีประชาชนไปขึ้นมากผิดปกติ และนับวันจะทวีขึ้นไปโดยลำดับๆ เพราะผลแห่งการปฏิบัติตนเองเป็นเหตุ เป็นปัจจัยจึงเป็นไปเช่นนั้น ถ้ากล่าวอย่างตรงไปตรงมา โดยไม่มีความลำเอียงแล้ว ร้อยคน พันคน ก็จะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่ากรรมฐานนี้เป็นของดีจริง เพราะทุกคนได้พิสูจน์มาแล้วด้วยตนเอง มีผลคือความสุขใจประจักษ์ชัดแก่ตัวเองมาแล้วด้วยกันทั้งนั้น^{๑๐}

จากข้อความที่ผู้วิจัยได้กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ในมาตรา ๓๗ และในมาตรา ๓๘ ที่กล่าวมาในเบื้องต้นนั้นให้อำนาจหน้าที่ในการปกครองพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัดอย่างเต็มที่ เมื่อเกิดปัญหาภายในวัด เจ้าอาวาสมีสิทธิและอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจที่ต้องตั้งอยู่โดยธรรมด้วยความถูกต้อง การบริหารปกครองภายในวัดจึงไม่ใช่เรื่องง่ายตายที่เจ้าอาวาสทุกรูปจะสามารถพัฒนาพระสงฆ์ที่อยู่ในการปกครองได้อย่างดี ข้อนี้สังเกตได้จากการที่มีวัดที่มักเกิดปัญหาภายในวัดอยู่เสมอ ซึ่งทำให้กระทบถึงภาพลักษณ์ของพระสงฆ์อย่างยิ่งที่มักจะถูกมองว่าย่อหย่อนขาดศักยภาพในการบริหารจัดการ คณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษก็เช่นเดียวกัน ดังนั้น ผู้วิจัยได้มีโอกาสลงสำรวจจำนวนพระสังฆาธิการที่ผ่านการฝึกอบรมตามโครงการปฏิบัติวิปัสสนาของคณะสงฆ์ศูนย์ภาค

^๙ พระศรีวรเวที รวบรวม, โครงการฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐, (อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซต, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

^{๑๐} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), คำบรรยายวิปัสสนากรรมฐาน, หน้า ๑๕.

๑๐ นั้น เห็นว่ามีจำนวนมาก จึงได้ตั้งคำถามไว้ว่าหลังผ่านการอบรมมาแล้ว ท่านเหล่านี้สามารถนำหลักการ และวิธีการในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไปปรับใช้ในการพัฒนาพระสงฆ์และด้านอื่นๆ ได้หรือไม่ มีวิธีการอย่างไร ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่ามีควมน่าสนใจอย่างมากในการวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งคาดว่าจะผลการวิจัยอาจนำมาปรับใช้ในการพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นในอนาคต

๑.๒ วัตถุประสงค์ของวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการใช้วิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ อะไรคือหลักการและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา มีปัญหาหรืออุปสรรคหรือไม่

๑.๓.๒ อะไรคือหลักการและวิธีการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษนั้น

๑.๓.๓ รูปแบบการใช้วิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหาวิชาการ กำหนดใช้หลักสูตรวิปัสสนากรรมฐานกล่าวคือ สติปัฏฐาน ๔ ตามกรอบของพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์พิเศษ และตามกรอบของมหาเถรสมาคมในการพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ กำหนดคือ สำนักปฏิบัติธรรมของเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษที่ใช้วิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ด้วยการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส จำนวน ๑๘ วัด

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร จะทำการสัมภาษณ์เจ้าคณะพระสังฆาธิการข้างต้นที่เป็นหัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๑๘ รูป

๑.๕ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ รูปแบบการใช้วิปัสสนากรรมฐาน หมายถึง รูปแบบการใช้วิปัสสนากรรมฐานที่คณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษใช้คือ รูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักของมหาสติปัฏฐาน

๔ ตามกรอบของคัมภีร์และกรอบของมหาเถรสมาคม ๖ ด้าน คือ การใช้หลักวิปัสสนากรรมฐานมาบริหารคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณะสงเคราะห์ ที่กำหนดให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามรูปแบบการปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษให้มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปเผยแผ่ธรรมะสู่สังคมในยุคปัจจุบันได้

๑.๕.๒ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หมายถึง การฝึกอบรมกรรมฐานที่ยึดหลักการของสติปัฏฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกรอบของมหาเถรสมาคมที่กำหนดไว้เป็นหลักในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติมาจากคณะสงฆ์ศูนย์ภาค ๑๐ เป็นคนกำหนดรูปแบบ และคณะสงฆ์จังหวัดศรีสะเกษก็นำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ และความเป็นอยู่ของคณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๑.๕.๓ สติปัฏฐาน ๔ หมายถึง ที่ตั้งแห่งการเจริญสติ มี ๔ ฐาน ได้แก่ กาย เวทนา จิต และธรรม อันเป็นที่ตั้งที่ระลึกแห่งการฝึกฝนอบรมจิตใจเกิดสติ และปัญญา รู้เท่าทันความเป็นจริงที่ปรากฏในปัจจุบันขณะ คณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษยึดรูปแบบการปฏิบัติตามแนวทางมหาสติปัฏฐาน ๔ เป็นแนวทางในการปฏิบัติของคณะสงฆ์ทั้งจังหวัด

๑.๕.๔ การพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ หมายถึง การพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๑๘ วัด ที่เป็นพระสงฆ์ธิการเท่านั้น กล่าวคือ ๑. วัดเพ็ญนาม ๒. วัดเกียรติแก้ว สามัคคี ๓. วัดวิสุทธิโสภณ ๔. วัดศรีห้วยทับทัน ๕. วัดศิริวราวาส ๖. วัดบ้านแก้ง ๗. วัดดงแก้วกัลยาราม (สำนักปฏิบัติธรรมอุทยานธรรมดงยาง, วัดศรีมงคล) และ ๘. วัดป่าโนนกุศลหล่ม ทั้ง ๘ แห่ง เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการจดทะเบียนขึ้นอย่างเป็นทางการ ส่วนอีก ๑๐ สำนักปฏิบัติธรรม กล่าวคือ ๑. วัดสว่าง ๒. วัดอรุณสว่าง ๓. วัดหนองเชียงมูล ๔. วัดป่าเวฬุวัน ๕. วัดปรือใหญ่ ๖. วัดจำปา ๗. วัดกลางขุนันธ์ ๘. วัดม่วงเป ๙. วัดทักษิณธรรมนิเวศน์ และ ๑๐. วัดไต้ เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่ยังไม่มีการจดทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ชัดเจน แต่มีรูปแบบการปฏิบัติที่พุทธศาสนิกชนให้การยอมรับเป็นอย่างดี

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นการทบทวนแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ต่างๆ โครงการฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ และวิปัสสนากรรมฐานแนวสติปัฏฐาน ๔ ที่ได้มีการเสนอแนวคิด ปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “วิปัสสนานัย เล่ม ๑” ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระวิปัสสนาจารย์ใหญ่ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสายพองหนอ-ยุบหนอ กล่าวว่า สภาวธรรมคือรูปนามทั้งสองอย่าง มิใช่ธรรมที่จะเข้าใจได้ชัดเจนด้วยการฟังคำบอกต่อๆ กันมา ฯลฯ แต่ฟังเข้าใจได้ด้วยการปฏิบัติของตนเองเท่านั้น ผู้ที่ไม่เคยบรรลุมรรคผล ญาณ หรือมรรคผล แม้พระคัมภีร์จะกล่าวไว้ก็ไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ นักปฏิบัติผู้บรรลุมรรคผล ญาณ บรรลุฌาน และพระอริยบุคคลเท่านั้นจึงจะเข้าใจเรื่องนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน ความเข้าใจเรื่องรูปนามจากการศึกษาหรือ

ฟังจากผู้รู้เป็นเพียงบัญญัติที่เกี่ยวกับปรมาตม์ ไม่ใช่สภาวะธรรมที่เป็นปรมาตม์จริง...ดังนั้น รูปนามทั้งหมด จึงเป็นสภาวะที่มีอยู่จริง ซึ่งเรียกว่า ปรมาตม์ มีใช้สิ่งที่คิดขึ้นเองด้วยการฟังตามกันมาเป็นต้น^{๑๑}

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ ป.ธ.๙) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คำบรรยาย วิปัสสนากรรมฐาน” ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ ป.ธ.๙) ได้บรรยายและถามตอบเกี่ยวกับประโยชน์ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไว้ว่าสามารถช่วยเหลือประเทศชาติศาสนา ได้อย่างมากทีเดียว ในหนังสือเรื่อง “คำบรรยายวิปัสสนากรรมฐาน” ท่านมองในด้านการปกครองนี้ว่า ผู้ที่ได้ปฏิบัติแล้วเป็นผู้หนักแน่นอยู่ในศีล ๕ และหนักแน่นอยู่ในกตัญญูทศเวทที่เสมอคือเป็นคนมีศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดี เมื่อบุคคลมีศีลมีธรรมดีแล้วความเดือดร้อนในหมู่คณะ สังคมต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะผู้นั้นรู้จักปกครองตัวเองคืออ่านตัวออก บอกตัวได้ ใช้ตัวเป็น อ่านตัวออก บอกตัวได้ ใช้ตัวฟัง การที่ชาวโลกเดือดร้อนอยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะความไม่มีศีลธรรมนั่นเองเป็นเหตุเป็นปัจจัย เช่น พวกโจรที่ลักของ ปล้น ข้าราชการอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะขาดศีลธรรม คนที่เมาเหล้าขับรถชนกันตาย ช่างกันตาย ส่วนมากก็ เพราะขาดศีลธรรมเช่นกัน บุคคลที่ผู้ที่ได้เข้าปฏิบัติกรรมฐานไปแล้ว โดยมากมีศีล ๕ มั่นเป็นนิตย์ ไม่ยอม ล่วงละเมิดศีลและกฎหมายบ้านเมืองเป็นอันขาด ตัวอย่างมีบางคนที่ดีเล้ามากต่อมากแล้วครั้งไป เข้ากรรมฐานได้เพียงเดือนเดียวเท่านั้น ผู้นั้นเลิกเหล้าได้โดยเด็ดขาด ไม่หวนกลับไปดื่มอีกแล้ว และได้ ปฏิญาณตนไว้ว่าจะไม่ยอมดื่มจนวันตาย บางคนมีความเสียใจมากเกี่ยวกับการถูกไล่ที่อยู่ ตั้งใจจะเผาห้อง แถวต่างๆ ที่ตนถูกไล่นั้นให้ฉิบหายไปเป็นจำนวนมากครั้งไปเข้ากรรมฐานแล้วก็สารภาพว่าเมื่อก่อนคิดผิด ไป ถ้าไม่ได้พบกรรมฐานอย่างนี้คงเผาหมดแล้ว ดังนั้น^{๑๒}

พระมหาอุทัย ญาณโร ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีแห่งสังคม ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธศาสนา” ผู้วิจัยสรุปได้ว่า มูลเหตุแห่งปัญหาของสังคมและศีลธรรมใน “พุทธวิธีแห่งสังคม ปรัชญาการเมือง และสังคมของพระพุทธศาสนานั้น เป็นมูลเหตุหรือเป็นรากเหง้าที่ลึกที่สุดที่ทำให้ สังคมและศาสนานั้นวุ่นวายและสับสน จึงต้องอาศัยแนวทางของศาสนาช่วยแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นในคณะสงฆ์และสังคมแวดล้อม จากมุมมองนี้ พอสรุปได้ว่า ปัญหาสังคมและ ศีลธรรมนั้นเกิดจากมูลเหตุแห่งการเบียดเบียนกัน ๔ ประการ สำคัญ คือ (๑) มูลเหตุทางการขาดความ สำนึกทางศีลธรรม การขาดความสำนึกทางศีลธรรมเป็นมูลเหตุเบื้องต้นของการเบียดเบียนอันเกิดจาก ตัณหา มานะ และทิฐิ (โลภ โกรธ หลง) (๒) มูลเหตุจากความจำเป็นหรือภาวะบีบคั้นและจากปัญหาของ สังคม เช่น ความยากจน การไม่ควบคุมที่ดินเหตุอย่างดีพอ การที่รัฐเพิกเฉยที่จะควบคุมแหล่งอบายมุข การมีสภาพจิตที่ผิดปรกติ สภาพความเสื่อมโทรมของสังคม ความเครียด และการไร้การศึกษา (๓) มูลเหตุ เพราะหละหลวมของรัฐบาล การปล่อยปละละเลยไม่เข้มงวดทั้งในการกำหนดกฎระเบียบและปฏิบัติการ ของเจ้าหน้าที่ทำให้ประชาชนได้ช่องทางที่จะทำความชั่วร้ายโดยไม่หวั่นเกรงต่อกฎหมาย^{๑๓}

^{๑๑} พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), วิปัสสนาญ้ย เล่ม ๑, พระคันธสาราภิวังศ์ แปลและเรียบเรียง, (นครปฐม : ซี เอไอ เซ็นเตอร์จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

^{๑๒} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ ป.ธ.๙), คำบรรยายวิปัสสนากรรมฐาน, หน้า ๑๔.

^{๑๓} พระมหาอุทัย ญาณโร, พุทธวิธีแห่งสังคม ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๔-๑๕๖.

พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต” ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาไทยในอนาคตจะต้องประสบผลดีและผลร้ายจากการพึ่งพารัฐมากเกินไป และการปกครองพระศาสนาก็ขาดประสิทธิภาพ รวมทั้งไม่ได้เป็นที่พึ่งพาของชาวพุทธอย่างแท้จริง จึงนับเป็นวิกฤตการณ์หลายด้านที่พระพุทธศาสนาต้องเจอกับความหลากหลายทางสังคมและอื่นๆ ซึ่งจะต้องฟันฝ่าหาทางหลุดพ้นไปให้ได้และมีจุดยืนของตนเอง โดยเฉพาะบทบาทของพระสงฆ์กับสังคมนั้นยิ่งนับว่าจะน้อยลงไปทำให้ไม่อาจสอดส่องดูแลพระปกครองได้ทั่วถึง มีความประพฤติด้อยลงมากยิ่งขึ้น ดังทศนะที่ว่า การที่ผู้ปกครองสงฆ์ปล่อยปละละเลยจนพระประพฤตินอกพระธรรมวินัยมากขึ้น ย่อมทำให้ศรัทธาที่ประชาชนมีต่อสถาบันสงฆ์ลดลงไป จริงอยู่ ในปัจจุบันมีพระสงฆ์เป็นอันมากซึ่งมีลูกศิษย์ลูกหาให้ความเคารพนับถืออย่างคับคั่ง นับจำนวนผู้ศรัทธาแล้วก็มากมายมหาศาลอย่างที่ครูบาอาจารย์น้อยรูปในอดีตจะเทียบเท่าได้ แต่ศรัทธาดังกล่าวเป็นอาการที่เจาะจงเฉพาะบุคคลในฐานะที่ท่านมีคุณวิเศษเฉพาะตัว หาใช่ในฐานะที่ท่านเป็นตัวแทนอันโดดเด่นของพระสงฆ์ไม่ พูดอีกนัยหนึ่ง มีแนวโน้มว่าคนไทยที่นับถือพระเป็นรายบุคคลมากกว่าที่จะนับถือสถาบันสงฆ์ จะเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ เราพบเห็นได้มากขึ้นเรื่อยๆ ว่า การที่ผู้คนจะให้ความเคารพนับถือนั้น ไม่ใช่เพียงเพราะท่านเป็นพระอย่างเดียว หากยังเป็นเพราะเห็นหรือเชื่อว่าท่านมีคุณสมบัติอย่างอื่นด้วย เช่น มีอำนาจจิตพิเศษ บรรลุธรรมขั้นสูงหรือเป็นพระอริยะ ดูหยาบแมน หายเคราะห์สะเดาะโชคเก่ง หรือมีความรู้สูง พึงสังเกตว่าคุณสมบัติดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผู้ศรัทธารู้สึกว่าพระเหล่านั้นมีเหนือกว่าตนหรือมากกว่าตน นั้นหมายความว่าเพียงท่านดำรงพรหมจรรย์อยู่ในพระธรรมวินัยอย่างที่พระควรจะมีจะเป็นเท่านั้นยังไม่เป็นเหตุผลเพียงพอที่จะให้ความเคารพ...^{๑๔}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “การคณะสงฆ์และการพระศาสนา” ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การคณะสงฆ์และการพระศาสนานั้น สมควรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์สมัยต่างๆ และสามารถอธิบายให้เข้าใจในแต่ละมาตราถึงรายละเอียดที่สำคัญในหนังสือ การคณะสงฆ์และการพระศาสนา ถือเป็นหน้าที่ที่เจ้าอาวาสแต่ละวัดที่จะต้องทำตามทั้งพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบต่างๆ โดยเฉพาะหน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดให้เรียบร้อย ดังให้ทศนะไว้ว่า หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดนั้นมี ๒ ประการ คือ (๑) ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด (๒) สอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

ปกครอง หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

สอดส่อง หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถร-

^{๑๔} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๕.

สมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม^{๑๕}

พระอาจารย์มานพ อุปสโม ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตั้งสติได้ ใจพ้นทุกข์ สติปัฏฐาน ๔” ผู้วิจัยสรุปได้ว่า เป็นงานเขียนเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมตามหลักสติปัฏฐาน ๔ คือ กาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งสามารถนำมาเชื่อมโยงประสานกับการแก้ไขปัญหาชีวิตของมนุษย์ได้ ดังที่ให้ทัศนะไว้ว่า ชีวิตของคนเรานั้น มีปัญหา พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้เราทำความเข้าใจถึงปัญหาชีวิต ปัญหาของชีวิตก็คือความทุกข์ แล้วความทุกข์ก็มีอยู่สองทาง ได้แก่ ความทุกข์ทางกาย ความทุกข์ทางใจ ที่เรามีความทุกข์ในชีวิตประจำวันก็เป็นเรื่องทุกข์กายทุกข์ใจ ความโศก ความเศร้า ความเสียใจ ร้องไห้คร่ำครวญ เป็นสิ่งที่ใครๆ ไม่ต้องการ ตัวเราก็ไม่ต้องการ แต่ถึงไม่ต้องการความทุกข์เหล่านี้ก็เกิดขึ้น แล้วเกิดขึ้นอยู่กับเราโดยตลอดในชีวิตประจำวัน แม้บางครั้งเราพยายามแก้ไขอย่างไรทุกข์ก็ยังเกิดขึ้น...ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายที่ต้องท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏก็หนีไม่พ้นจากความทุกข์เหล่านี้ ชีวิตของตัวเราก็นั่นไม่พ้น บางครั้งเรามีชีวิตอยู่อย่างราบเรียบ ดูแล้วไม่น่ามีปัญหา แต่ก็มีปัญหา อยู่คนเดียวก็มีปัญหา อยู่สองคนก็มีปัญหามาก ยิ่งอยู่สามคน ปัญหาก็มากกว่านั้นอีก เมื่อเรามาอยู่รวมกันหลายๆ คน ปัญหา ก็จะมากขึ้นๆ ตามลำดับ ปัญหาของมนุษย์นั้นไม่มีที่สิ้นสุด ทำไมมนุษย์จึงมีปัญหา สาเหตุที่มนุษย์มีปัญหา ก็เพราะมนุษย์ไม่ได้ฝึกจิต ไม่ได้ฝึกตน ไม่ได้อบรมกายวาจาใจ ชีวิตจึงมีปัญหา ตัวเราจึงเป็นมนุษย์เจ้าปัญหา พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า “**ทณฺโถ เสฏฺฐํ มนุสฺเสสํ**” ในบรรดาบุคคลทั้งหมด บุคคลที่ได้อบรมตนมาดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด เป็นบุคคลไม่มีปัญหา เป็นบุคคลไม่สร้างปัญหา เป็นบุคคลที่ไม่จะทำให้ปัญหาเกิดขึ้น^{๑๖}

พัฒนา สุอำมาตย์มนตรี ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “หลักการปฏิบัติธรรม” ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การรวบรวมและเรียบเรียงหลักการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับพุทธศาสนิกชนในการปฏิบัตินั้น หลักการปฏิบัติธรรมดังกล่าว เน้นการแก้ไขปัญหาชีวิตของบุคคลในสังคม การฝึกจิตด้วยการปฏิบัติวิปัสสนา จึงเป็นวิธีการหรือเทคนิคทางหนึ่ง และเป็นทางเดียวเท่านั้นที่จะทำให้ความโลภ ความโกรธ ความหลง เบาบางลง เป็นวิธีที่สามารถทำได้ทุกเพศทุกวัย เพราะดาราที่ใช้ศึกษาปฏิบัติก็คือตัวเรา อันประกอบด้วยกว้างคอกยาววาหนาคับนี้เอง แม้แต่ผู้ที่ยังไม่เคยปฏิบัติมาก่อน ก็สามารถปฏิบัติได้ ทั้งนี้ต้องมีความเพียรพยายาม มีความอดทน มีความตั้งใจจริง และมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติ รวมทั้งมีความเชื่อมั่นว่า การปฏิบัติจะก่อประโยชน์แก่ตนเอง ผลที่ได้รับจะคุ้มค่ามาก ดังนั้น บุคคลใดก็ตามที่ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติวิปัสสนา บุคคลนั้นจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่วุ่นวายได้ด้วยจิตใจที่สงบ และที่สำคัญที่สุดคือได้ปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง...^{๑๗}

^{๑๕} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๙-๒๐.

^{๑๖} พระอาจารย์มานพ อุปสโม, ตั้งสติได้ ใจพ้นทุกข์ สติปัฏฐาน ๔, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๓), หน้า ๗-๘.

^{๑๗} พัฒนา สุอำมาตย์มนตรี รวบรวมเรียบเรียง, หลักการปฏิบัติธรรม, (นครปฐม : กองพุทธศาสนา-ศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔๑.

แสง จันทรงาม ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ศาสนศาสตร์” ผู้วิจัยสรุปได้ว่า มาตรการการจัดการปัญหา คือ การควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ว่า หากสามารถทำได้ก็จะลดปัญหา แต่ถ้าทำไม่ได้ก็จะยิ่งเพิ่มปัญหา มาตรการ ๔ ประเภท นั้น ได้กล่าวไว้ดังนี้ คือ

(๑) มาตรการทางศาสนา (Religious measures) หมายถึง การอ้างอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ในศาสนาเป็นเครื่องชูงคนให้เกิดความหวาดกลัว ไม่กล้ากระทำความชั่วและอยากทำความดี

(๒) มาตรการทางไสยศาสตร์ (Magical measures) มาตรการทางไสยศาสตร์มักจะอ้างอำนาจลึกลับอะไรบางอย่างที่สามารถให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้

(๓) มาตรการทางศีลธรรม (Moral measures) ได้แก่ มาตรการทางธรรมะและ มาตรการทางศีล

(๔) มาตรการของมนุษย์โดยตรง (Human measures) ได้แก่ กฎหมาย กฎหมู่และ กฎมีด

มาตรการดังกล่าวเห็นได้ทันทีว่ามาตรการทางศาสนาและศีลธรรม มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้คอยรักษากฎทางศีลธรรม ถ้าคนเชื่อและหวาดกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เขาก็จะไม่ทำชั่วและจะทำความดีโดยไม่คำนึงว่ามีกฎหมายหรือไม่ แต่ถ้าคนไม่เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กฎทางศาสนาและศีลธรรมก็ไม่มี ความหมายอะไร เราจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้คนไม่ค่อยเชื่อในพระเจ้า เทพเจ้า ผี วิญญาณ บาป บุญ นรก สวรรค์ จึงกล้าทำความชั่วที่ผิดศีลผิดธรรมมากขึ้น ต้องอาศัยมาตรการทางกฎหมายเข้าช่วยอีกแรงหนึ่ง แต่ถ้าคนไม่มีจิตสำนึกทางศาสนาและไม่มีศีลไม่มีธรรม กฎหมายก็จะไร้ความหมาย นอกจากจะจัดให้มีตำรวจคอยจับตาดูความเคลื่อนไหวของคนทุกคนอยู่ตลอดเวลาเท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ดังนั้น กฎหมายกับศาสนาและศีลธรรมต้องอาศัยซึ่งกันและกัน^{๑๘}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการทบทวนงานวิจัย รายงานการวิจัย สารนิพนธ์ และวิทยานิพนธ์ที่ทำวิจัยเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ต่างๆ โครงการฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ และวิปัสสนากรรมฐานแนวสติปัฏฐาน ๔ และในแนวทางอื่นๆ ในด้านที่เป็นแนวคิด ปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

กนิษฐรัตน์ แสงจันทร์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความรู้ ทศนคติ และการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี” ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้เข้าปฏิบัติกรรมฐานส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น โดยนำธรรมะจากการปฏิบัติกรรมฐานไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และพัฒนาจิตใจ ตลอดจนสติปัญญาของตนเองให้สูงขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเองและบุคคลในครอบครัว ส่วนทศนคติที่มีต่อการปฏิบัติกรรม

^{๑๘}แสง จันทรงาม, ศาสนศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๒๘-๓๐.

วิปัสสนากรรมฐานนั้น ทุกคนตอบสองระดับ คือ ดี กับ ดีมาก เพราะทำให้พวกเขาได้พัฒนาตนเอง ทางด้านพฤติกรรม คือ กาย วาจา และสามารถพัฒนาทางด้านปัญญาได้ด้วย^{๑๙}

จุฑามาศ วารีแสงทิพย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาพัฒนาการของวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทย” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องถึงวิธีการของสำนักต่างๆ ๕ แบบ คือ **แบบพอง-ยุบ** ของพระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) **แบบอานาปานสติ** ของท่านพุทธทาสภิกขุ **แบบอาจารย์แนบ มหานิรานนท์** **แบบหลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ** และ**แบบท่านโกเอ็นก้า** ได้ข้อสรุปว่า วิธีการสอนวิปัสสนากรรมฐานของทั้ง ๕ สำนัก ใช้หลักการในการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ตามนัยพระไตรปิฎกคือการใช้สติกำหนดรู้ กาย เวทนา จิต และธรรม ตามกฎพระไตรลักษณ์จนกระทั่งถึงพระนิพพาน และเน้นการมีสติอยู่กับปัจจุบันอย่างต่อเนื่องตามนัยพระอภิธรรมมัตถสังคหะ จนสามารถพัฒนาวิปัสสนาญาณให้สูงขึ้นเรื่อยๆ ตามหลักการของศีล สมาธิ ปัญญา ตามนัยแห่งวิสุทธิมรรค แต่เนื่องจากประสบการณ์ของการปฏิบัติธรรมของท่านเจ้าสำนักต่างกัน จึงมีวิธีการปฏิบัติที่ต่างกัน ผู้ปฏิบัติสามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับจริตของตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สูงสุด^{๒๐}

ดวงกมล ทองคนารักษ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย” แล้วพบว่า ปัจจัยที่เกื้อกูลการปฏิบัติธรรม เช่น การตัดปลั๊กไฟ การแสวงหากัลยาณมิตร การเลือกกรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม และสัปปายะในการปฏิบัติธรรม ล้วนมีผลต่อผู้เข้าปฏิบัติธรรม นอกจากนี้รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสม สำหรับการปฏิบัติธรรมของชาวต่างประเทศในประเทศไทย ควรมีจัดโครงการปฏิบัติธรรมแยกตามกลุ่มของผู้เข้าปฏิบัติธรรม เช่น การจัดคำแนะนำเบื้องต้นสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการปฏิบัติแต่ยังไม่พร้อมที่จะเข้าฝึกอบรม โครงการปฏิบัติธรรมเบื้องต้น โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ที่เคยฝึกปฏิบัติมาก่อน และโครงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมขั้นสูง ตลอดจนการจัดบวชให้แก่ชาวต่างชาติที่สนใจ นอกจากนี้ควรประยุกต์หลักสัปปายะ ๗ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการปฏิบัติธรรม^{๒๑}

คะนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร ได้ทำรายงานการวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดป่านานาชาติ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” เสนอสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ รายงานวิจัยนี้ได้วิจัยวิถีชีวิตในการ

^{๑๙} กนิษฐรัตน์ แสงจันทร์, “ความรู้ ทศนคติ และการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”, **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขานิเทศศาสตรพัฒนาการ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๐} จุฑามาศ วารีแสงทิพย์, “การศึกษาพัฒนาการของวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทย”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๑} ดวงกมล ทองคนารักษ์, “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

ปฏิบัติการกิจ ๖ ด้านของวัดป่านานาชาติ สายหลวงพ่อชา สุภโท เพื่อหาแนวคิด รูปแบบ และแนวทางในการดำเนินการกิจตามนโยบายคณะสงฆ์ ได้ผลการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมที่เน้นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการปกครองว่า ได้ยึดตามแบบวัดหนองป่าพง นั่นคือยึดธรรมวินัยเป็นหลัก เครื่องครัดในข้อวัตรปฏิบัติ ไม่จำเป็นต้องเงินทอง เมื่อมีเอกลาถือเป็นของส่วนรวม (สงฆ์) ยึดหลักธรรมที่ว่าด้วยอุปทานิยธรรม ๗ เน้นความสามัคคีพร้อมเพรียงเป็นใหญ่ เครื่องครัดในสิกขาบทเรื่อง รุดงควัตร ฉ้นในบาตร ฉ้นมือเดียว วันพระถือเนสัชชิก ไม่นอนตลอดคืน มีการคัดเลือกผู้เข้าบวชเป็นขั้นตอน เน้นการปฏิบัติเรื่องอาจารย์วัตรและอุปัชฌายวัตร ข้อที่แตกต่างจากวัดหนองป่าพงคือในทุกวันโกนจะมีการประชุมโดยเน้นความเสมอภาค ให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ให้ถือว่าปัญหาทุกปัญหาที่เกิดในวัด สงฆ์จะต้องร่วมกันแก้ไข เพราะการบริหารไม่ได้อยู่ที่เจ้าอาวาสแต่อยู่ที่สงฆ์^{๒๒}

คะนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร ได้ทำรายงานการวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” เสนอสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ รายงานวิจัยนี้ได้วิจัยวิถีชีวิตของพระภิกษุ-สามเณรและอุบาสกอุบาสิกาภายในวัดที่ถือได้ว่าเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียงที่สุดวัดหนึ่งในภาคอีสาน วัดนี้ได้ดำเนินการปฏิบัติภารกิจ ๖ ด้านตามนโยบายของคณะสงฆ์ มีความสำเร็จในการดำเนินการที่ดี ผลการวิจัยได้ข้อสรุปที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมที่ประยุกต์เข้ากับการปกครองได้ดังนี้

๑. ระบบการปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดีโดยยึดธรรมวินัยเป็นหลักเน้นอุปทานิยธรรม ๗ คือ เน้นความสามัคคีปรองดองในกลุ่มสงฆ์ เน้นสงฆ์หรือส่วนรวม ให้สงฆ์เป็นใหญ่ เมื่อมีสิ่งของหรือเอกลาถือทุกอย่างเป็นของสงฆ์ ปฏิบัติตามวัตร ๑๔ เน้นอุปัชฌายวัตรและอาจารย์วัตร การปกครองเป็นระบบครู ศิษย์ มีความผูกพันซาบซึ้ง มีการคัดเลือกผู้มาบวชโดยผ่านกระบวนการคัดเลือกตามขั้นตอนจากนาคเป็นสามเณรเป็นภิกษุ เมื่อบวชแล้วอุปัชฌายะดูแลใกล้ชิด นอกจากนี้มีการมอบหมายแต่ละรูปรับผิดชอบในหน้าที่การงาน ให้ผู้ที่กำลังเติบโตได้ศึกษารอบด้าน ได้เรียนรู้เรื่องราวการก่อสร้างเพื่อจะได้สามารถบริหารจัดการวัดของตนได้

๒. แนวการสอน จะใช้คำสอนง่ายๆ ไม่ติดศัพท์แสงวิชาการ ใช้คำอุปมาอุปไมย ไม่ให้ยึดตัวบุคคลหรือยึดหลวงพ่อ แต่ให้ยึดธรรมวินัยยึดสงฆ์เป็นหลัก

๓. ข้อวัตรปฏิบัติ เครื่องครัด สันโดษ ไม่เรียไร ไม่ติดเอกลาถือสักการะ เสมอภาค ไม่แบ่งชั้นวรรณะ มีเมตตา ผู้นำเป็นตัวอย่างที่ดี ปัจจยและเอกลาถือที่ญาติโยมถวายถือเป็นของกลางทั้งสิ้น

๔. บุคลิกลักษณะของผู้นำ มีความสงบ มั่นคง ไม่ยึดติด ไม่สะทกสะท้าน สบายๆ แต่นำเกรงขาม มีบารมีธรรม

ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดหนองป่าพง เป็นไปตามหลักการบริหารจัดการวัด ซึ่งกรมการศาสนาประมวลไว้ นั่นคือ มีการคัดสรรอบรมบุคคล มีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อนและหลังบวช มีการปฏิบัติธรรมและเปิดโอกาสให้เผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน ความเป็นอยู่ของ

^{๒๒}สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการวิจัย ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดป่านานาชาติ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร : โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ง.

สงฆ์มีความสมณะ เรียบง่าย ไม่ติดเอกลาภสักการะ วัดมีการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ ใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรม^{๒๓}

พระมหาโยทิน ละมุล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์และนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” เป็นการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีบทบาทและผลงานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและเป็นที่ยอมรับของสังคมไทยในปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่จะดำรงบทบาทการเป็นทรัพยากรมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคตนั้นควรมีคุณสมบัติ คือ (๑) มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและแจ่มแจ้ง (๒) มีความประพฤติตามหลักพระธรรมวินัยด้วยวัตรปฏิบัติที่งดงาม (๓) มีความรู้ในวิชาการทางโลกที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการทำหน้าที่ของตน และ (๔) มีความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทั้งในระดับโลกียะและโลกุตระ เพราะเมื่อพระสงฆ์ได้พัฒนาตนเองจนมีคุณภาพตามพุทธโอวาทแล้ว ก็สามารถช่วยพัฒนาคนในสังคมให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีเช่นกัน...^{๒๔}

พรณราย รัตนไพฑูรย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ : ศึกษาแนวการสอนของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ)” พบว่า มหาสติปัฏฐาน ๔ เป็นหนทางเอกที่จะนำไปสู่การรู้แจ้งสัจธรรม บรรลุนิพพานซึ่งเป็นภาวะหมดกิเลส อันเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ) ใช้หลักสติปัฏฐาน ๔ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นกรอบในการปฏิบัติและการสอน โดยมีแนวการสอนดำเนินตามเนื้อหาในมหาสติปัฏฐานสูตร และประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ โดยอาศัยแนวพระไตรปิฎกและแนวที่พระวิปัสสนาจารย์แห่งพม่า เป็นกรอบในการประยุกต์^{๒๕}

ดร.ภัทรนธิ วิสุทธิศักดิ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบผสมผสานการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน” เป็นการวิจัยที่ผสมผสานแนวคิด วิธีการ รูปแบบของการปฏิบัติธรรม ๕ สำนัก โดยได้ทำการวิจัยเชิงทดลองภาคสนามและคุณภาพ ได้ผลสรุปว่า วิปัสสนากรรมฐานเป็นวิธีการฝึกให้เกิดปัญญารู้เท่าทันความจริงเพื่อความดับทุกข์ พระคัมภีร์ที่ให้แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานได้แก่ มหาสติปัฏฐานสูตร ที่กล่าวถึงการมีสติระลึกไปในกาย เวทนา จิต ธรรม ซึ่งรูปแบบต่างๆ ที่นิยมปฏิบัติกันในปัจจุบัน แม้จะมีอุปสรรคในการสอนหรือมีวิธีการสอนเพื่อ

^{๒๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการวิจัย ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร : โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ช-ช.

^{๒๔} พระมหาโยทิน ละมุล “บทบาทพระสงฆ์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์และนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (โครงการบัณฑิตศึกษากาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๓-๔.

^{๒๕} พรณราย รัตนไพฑูรย์, “การศึกษาวิถีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ : ศึกษาแนวการสอนของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ.

เข้าถึงสติปัฏฐานไม่เหมือนกัน หรือเน้นบรรพพะในสติปัฏฐานทั้ง ๔ ต่างบรรพพะกันก็ตาม แต่สิ่งที่เหมือนกันซึ่งสามารถนำมาใช้ผสมผสานการปฏิบัติให้มีเอกภาพได้ คือการกำหนดสติระลึกรู้สภาวะความจริงของรูป-นาม และไตรลักษณ์ อันเป็นความจริงแท้ที่ไม่ผันแปรไปตามสมมติบัญญัติ หรือรูปแบบใดใด ดังนั้น ไม่ว่าจะปฏิบัติในรูปแบบใดๆ ก็ตาม หากเป็นรูปแบบที่นำผู้ปฏิบัติให้เข้าถึงสภาวะที่เป็นจริงทั้งสองนี้ ก็นับว่าได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างถูกต้อง เพราะเข้าถึงหัวใจของกรรมฐาน คือค่าที่เป็นจริงของอารมณ์ได้เหมือนกัน^{๒๖}

ลำเดือน นามเทพ และวิฑูรย์ วังตาล ได้จัดทำรายงานการวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นรายงานการวิจัยที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของพระภิกษุสามเณรที่เชื่อมโยงกับชาวบ้าน โดยเน้นตามภารกิจหลัก ๖ ประการของคณะสงฆ์เป็นกรอบในการทำรายงานวิจัย จากข้อสรุปจะเห็นได้ว่ามีความครอบคลุมทั้ง ๖ ด้าน โดยเฉพาะส่วนที่มีการนำการปฏิบัติธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของการความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจนั้นคือเรื่องของการปกครอง ดังสรุปไว้ว่า ด้านการปกครอง มีลักษณะเป็นการปกครองแบบมีส่วนร่วมโดยใช้หลักของพระธรรมวินัยเป็นแนวทาง เจ้าอาวาสให้อิสระแก่บุคลากรทุกฝ่ายภายในวัดได้มีโอกาสเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานด้านต่างๆ ที่ไม่ขัดกับหลักของพระธรรมวินัย และให้อิสระในการดำเนินงานแก่ผู้ปฏิบัติตามแนวทางที่เสนอแนะอย่างเต็มที่ โดยเจ้าอาวาสวัดจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและให้ความช่วยเหลือสนับสนุนตามความต้องการของผู้ปฏิบัติ ด้วยลักษณะวิธีการปกครองดังกล่าว ทำให้ชื่อเสียงของวัดอุโมงค์เป็นที่รู้จักในนามของวัดมากกว่าจะรู้จักในนามของบุคคล^{๒๗}

วริยา ชินวรรณ และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการการตีความคำสอนเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นไป ผลการศึกษามีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของบุคคลที่จะนำมาตีความคำสอนพุทธธรรมและนำมาใช้เป็นวิธีการในการสอนของสำนักนั้นๆ เมื่อพิจารณาแล้วจะสามารถแบ่งสำนักปฏิบัติเหล่านี้ออกเป็นสายสำคัญได้ ๕ สายหลัก คือ

๑) สายอานาปานสติ คือ การพิจารณาลมหายใจเข้า-ออก และบริกรรมภาวนาด้วยบทว่า “พุท-โธ” เป็นแบบที่นิยมมาแต่เดิม ได้แก่ กลุ่มพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

๒) สายอริยสัจธรรมฐานอีสาน มีพื้นฐานจากสายอานาปานสติ แต่มีลักษณะเป็นพระป่าต้องออกธุดงค์ด้วย มีมากในแถบอีสาน

^{๒๖}ดร.ภัทรนิจ วิสุทธิศักดิ์, “รูปแบบผสมผสานการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๗}ลำเดือน นามเทพ และวิฑูรย์ วังตาล, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, (กรุงเทพมหานคร : โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า จ.

๓) สายวัดมหาธาตุ เป็นสายใหญ่สายหนึ่ง ที่แผ่แนวการสอนสมาธิไปตามสายงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยได้แนวทางปฏิบัติมาจากประเทศพม่า มีการเดินจงกรมพิจารณาอาการพอง-ยุบของหน้าท้องขณะหายใจ และอิริยาบถย่อยอื่นๆ

๔) สายธรรมกาย ได้แก่ แนวการสอนตามแบบหลวงพ่อดาวพิกุลน้ำภาษีเจริญ พิจารณาดวงแก้วที่บริเวณศูนย์กลางของร่างกาย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สายสัมมารัง ก็ได้

๕) สายประยุกต์ มีการสังเคราะห์แนวคำสอนในพระพุทธศาสนาใช้อธิบายการปฏิบัติและการสอนสมาธิ เช่น สำนักสันตติโก อาจารย์พร รัตนสุวรรณ หลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ เป็นต้น

สำนักสายต่างๆ เหล่านี้ มีสาขาของการปฏิบัติ กระจัดกระจายตามภาคต่างๆ ทั่วประเทศ และมีอิทธิพลในทางความคิดต่อพระพุทธศาสนิกชนที่ยึดถือแนวทางปฏิบัติของสำนักเหล่านี้ และแม้ว่าแต่ละสำนักล้วนมีแนวทางการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป แต่โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า ทุกสำนักต่างให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมสมาธิว่า เป็นการปฏิบัติใน ๒ ลักษณะ คือในทางหลักการและในทางวิธีการ ทางหลักการ คือ เป็นการอบรมเพื่อเข้าถึงธรรม ส่วนวิธีการ คือการคิดค้นเทคนิคและวิธีปฏิบัติต่างๆ เพื่อผู้ปฏิบัติสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ การกำจัดกิเลสและความชั่วต่างๆ ให้หมดไป^{๒๘}

จากการทบทวนงานเอกสารและการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า การปกครองคณะสงฆ์เองนั้นก็มีปัญหาให้ต้องแก้ไขตลอดเวลาอันเป็นไปตามกระแสของโลกอยู่แล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะขาดการศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ผู้ที่จะดูแลและสอนสั่งรับผิดชอบก็คือเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดซึ่งบางแห่งก็ขาดทั้งความรู้และการปฏิบัติ บางแห่งเด่นในด้านการศึกษามากแห่งเด่นในด้านการปฏิบัติ อันเกิดจากพยายามสร้างเอกภาพของตนเองมากกว่าจะทำให้เป็นเอกภาพในคณะสงฆ์ ปัญหาด้านการปฏิบัติของคณะสงฆ์เองเริ่มเสื่อมถอยลง สวนทางกับด้านการศึกษาที่เริ่มหลากหลายเส้นทางให้เลือกศึกษา การที่พระสังฆาธิการหลายระดับเข้ารับการอบรมตามโครงการฯ ดังกล่าว จึงนับเป็นคุณูปการอย่างยิ่งที่จะช่วยให้เกิดความเรียบร้อยและสง่ามในวงการสงฆ์ และเป็นทางเลือกอย่างน้อยหนึ่งวิธีในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพระสงฆ์ได้ ประเด็นคือพระสังฆาธิการที่ผ่านการอบรมมาแล้วเหล่านั้น ทำงานอย่างหนักเพื่อจะพัฒนาพระสงฆ์ด้วยการใช้วิปัสสนากรรมฐานเพื่อนำไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อพระสงฆ์ในอนาคต โดยการใช้วิธีการหรือรูปแบบการปฏิบัติตามหลักของมหาสติปัฏฐาน ๔ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเพื่อหารูปแบบการใช้วิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษเพื่อให้เห็นเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งจังหวัดศรีสะเกษ

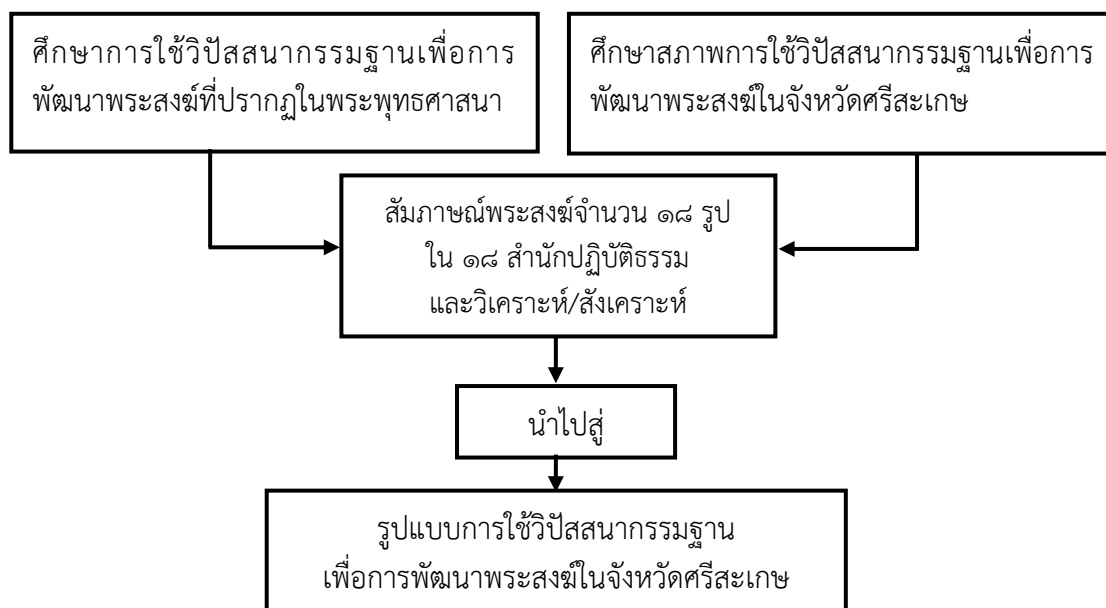
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษาและวิเคราะห์เรื่องการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามโครงการฝึกอบรมพระสังฆาธิการเพื่อเป็นพระวิปัสสนาจารย์

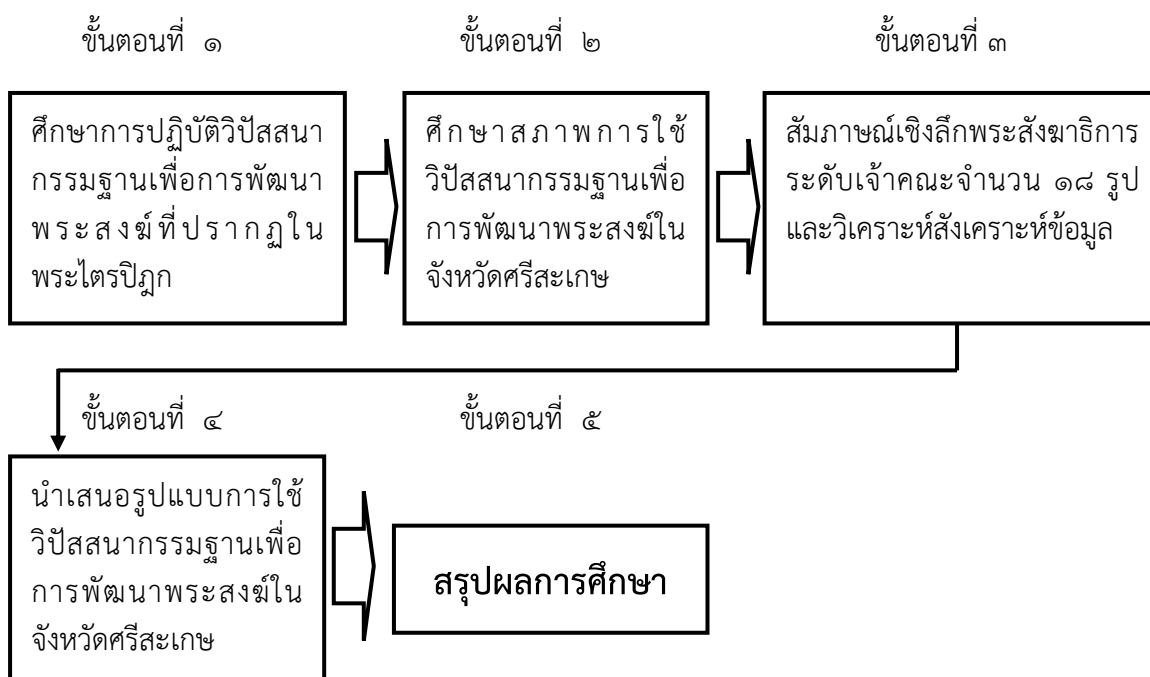
^{๒๘} วิทยา ชินวรรณ และคณะ, วิทยาการการตีความคำสอนเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.abhidhamonline.org/thesis/overall.htm> : 1.6.15 (๑๕ มีนาคม ๒๕๕๗).

ของคณะสงฆ์ภาค ๑๐ อันเป็นการใช้เพื่อการพัฒนาพระสงฆ์จังหวัดศรีสะเกษ บนพื้นฐานการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพุทธศาสนาเถรวาท และ สัมภาษณ์เชิงลึกพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะฯ แล้วเสนอรูปแบบการใช้วิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) และ กระบวนการวิจัย (Research Process) ไว้ดังนี้

(๑) กรอบแนวความคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

(๒) ขั้นตอน/กระบวนการวิจัย (Research Process)

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อแสดงให้เห็นถึงสภาพทั่วไปของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแบบที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและที่ใช้เป็นหลักปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาสภาพการใช้วิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัด ศรีสะเกษ เพื่อแสดงให้เห็นว่าในจังหวัดศรีสะเกษนั้นมีวิธีการปฏิบัติด้วยรูปแบบกรรมฐานแบบใดเป็นหลักและปฏิบัติตามกรอบของคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ ๓ สัมภาษณ์เชิงลึกพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะอำเภอที่เป็นหัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรม จำนวน ๑๘ รูป และวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังมีรายนามพระสังฆาธิการผู้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

๑. พระรัตนกรวิสุทธิ์ รองเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ เจ้าอาวาสวัดกลางขุขันธ์ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

๒. พระครูสิริปริยัติการ เจ้าคณะอำเภอเมือง เจ้าอาวาสวัดเพ็ญนาม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

๓. พระครูสิริบุญกิจ เจ้าคณะอำเภอศีลาลาด เจ้าอาวาสวัดบ้านแก้ง อำเภอศีลาลาด จังหวัดศรีสะเกษ

๔. พระครูปริยัติคณานุรักษ์ เจ้าคณะอำเภอบึงบูรพ์ เจ้าอาวาสวัดวิสุทธิโสภณ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ

๕. พระครูศรีรัตนภิรักษ์ เจ้าคณะอำเภอศรีรัตนะ เจ้าอาวาสวัดเกียรติแก้วสามัคคี อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

๖. พระครูประภัสร์สุตาลังการ เจ้าคณะอำเภอภูสิงห์ เจ้าอาวาสวัดปรือใหญ่ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

๗. พระครูศรีปริยัติวงศ์ เจ้าคณะอำเภอห้วยทับทัน เจ้าอาวาสวัดศรีห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ

๘. พระมหาสนอง ขนฺติธโร รองเจ้าคณะอำเภอกันทรลักษ์ วัดศิริวาราวาส อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

๙. พระครูศาสนกิจวิมล เจ้าอาวาสวัดหนองเชียงพูน อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ

๑๐. พระครูบรรลัสมิธร์ เจ้าคณะตำบลหนองแก้ว วัดจำปา อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

๑๑. พระครูประดิษฐ์บุญวัฒน์ เจ้าคณะตำบลน้ำอ้อม เจ้าอาวาสวัดสว่าง อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

๑๒. พระครูประโชติศาสนกิจ เจ้าคณะตำบลไพร เจ้าอาวาสวัดอรุณสว่าง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ

๑๓. พระครูจารุธรรมพิมล เจ้าอาวาสวัดป่าโนนกุศลหล่ม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

๑๔. พระครูสิทธิกิตติสาร เจ้าอาวาสวัดม่วงเป อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ

๑๕. พระครูวิจิตรสุคันธภีกรม เจ้าอาวาสวัดเวฬุวัน อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๑๖. พระครูพิบูลธรรมภาณี เจ้าอาวาสวัดใต้ อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ

๑๗. พระอาจารย์จรรย์ อนุญโณ เจ้าอาวาสวัดดงแก้วกัลยาราม ประธานสงฆ์สำนักสงฆ์อุทยานธรรมดงยาง (วัดศรีมงคล) อำเภอศีลาลาด จังหวัดศรีสะเกษ

๑๘. พระครูประสาทสันติคุณ เจ้าอาวาสวัดทักษิณธรรมนิเวศน์ อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ

ขั้นตอนที่ ๔ นำเสนอรูปแบบการใช้วิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

ขั้นตอนที่ ๕ สรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยจะนำผลการวิจัยจากขั้นตอนที่ ๑, ๒, ๓, และ ๔ มาสรุปผลการศึกษาวิจัยในขั้นตอนที่ ๕ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ และนำเสนอผลสรุปการวิจัยเป็นลำดับต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๑.๘.๒ ทำให้ทราบสภาพการใช้วิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

๑.๘.๓ ได้รู้รูปแบบการใช้วิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

๑.๘.๔ ผู้ทำวิจัยทราบข้อมูลและการเคลื่อนไหวของพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ด้วยการนำหลักการและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไปปรับใช้ในการบริหารงานคณะสงฆ์